

Tore Dyrhaug: Om de norske jødene og Auschwitz

105923

18. mars 1994 - Vestfold radio, kl. 17.10:

Kaja Helene Frøystad: Jødene i Vestfold, de led den samme grusomme skjebne som andre steder i Norge, men fikk tyskerne mye hjelp av vestfoldingene til å ta jødene?

Tore Dyrhaug, skoleinspektør på Nøtterøy videregående skole og historiker: Ja, de ble jo arrestert av politiet, og det var jo det norske statspolitiet som foresto denne operasjonen, selvfølgelig da bestemt av tyskerne. Så hjelp fikk man jo, men det var jo ingen av de som deltok på norsk side som kunne ane konsekvensene, tror jeg. Denne jødeutryddelsen over hele Europa var jo tross alt hemmelig. Det var jo ikke noe man gikk ut med. Noen som da ikke var deltakere, ante nok at det var noe uhyggelig som skulle skje, men at man industrielt ville massemyrde millioner av mennesker, det unndrar seg jo nesten enhver fantasi.

Frøystad: Hvor mange jøder var det som ble offer for tyskerne i Vestfold?

Dyrhaug: Ja, i Vestfold så var det da krigen kom hit 42 jøder. En seks-syv forskjellige familier, som da livnærte seg vesentlig ved å drive tekstilforretninger, og det var da i Larvik, Sandefjord og Tønsberg, disse tre viktigste byene. Og det skjedde jo ingenting med dem før Ryskland angrep Russland i 1941. Da ble tonen skjerpet, og i januar 1942, så kom påbudet om at det måtte stemples en J for jøde i passet, og så kom da selve aksjonen om høsten, i oktober 1942. Da ble alle jødene i Vestfold med få unntak arrestert.

Frøystad: Og hva skjedde med dem da?

Dyrhaug: Da ble de skilt. Da ble kvinnene fraktet til Bredtvedt i Oslo, kvinner og barn, og mennene kom da på Berg. Det var en slags norsk konsentrasjonsleir, den var ikke helt ferdig, og der hadde de det selvfølgelig stusslig, men det var jo ikke noen utryddelsesleir, men det var høst, lite mat og ikke noe særlig. Så etter en måned, i november, så ble de da fraktet til Oslo, kom sammen med sine familier igjen og ble skysset ombord på "Donau" og fraktet til Stettin og derfra da til Auswitsch.

Frøystad: Så som Vestfold er geografisk, så ville jeg tenke meg da at det kanskje da kunne være lettere for vestfoldingene å flykte over til Sverige, det er jo veldig kort over til Sverige fra flere steder i Vestfold. Var det mange som klarte å lure seg unna?

Dyrhaug: Men altså, nei det var jo veldig få av vestfoldjødene, altså av de 42 som var her, så ble det drept 34, så det var helt tilfeldig hvem som kom unna, om de var hjemme f.eks. da politiet kom, og denne aksjonen, hva skal vi si, den kom vel på et tidspunkt da få kunne tenke seg hva som ville skje, at de da ville få en slik behandling som de fikk, at de kanskje ville bli samlet et eller annet sted i Polen, muligens, det var kanskje ikke så utenkelig, men at de skulle bli utryddet, at man da burde se å komme seg vekk, koste hva det koste ville, det tror jeg var mange som ikke helt forsto.

Frøystad: Tror du det?

Dyrhaug: Ja, jeg tror det, jeg mener at det i det 20. århundre, midt under en storkrig, skal da settes av ressurser, administrasjon, mannskap til å drive masseutryddelse av en folkegruppe, det var for utenkelig.

Frøystad: Tore Dyrhaug, hvor mange var det som kom tilbake levende etter denne krigen?

Dyrhaug: I Vestfold?

Frøystad: Ja.

Dyrhaug: Ja, det var vel bare en.

Frøystad: Var det han Sachnovitsj?

Dyrhaug: Ja. Ja, jeg tror han var den eneste som overlevde fangenskapet i disse leirene, så for jødene i Vestfold. Gruppen var jo på 42, så var det en overlevende av hele gruppen. I Norge ellers var det vel ca. 1.500 jøder og ca. halvparten av disse kom seg unna, bl.a. til Sverige. Men i Vestfold så var ikke det tilfelle.

Frøystad: Men denne "Schindlers liste", for å komme tilbake til den. Den er jo etter mye frem og tilbake tillatt for ungdom ned til 15 år, men den er også tillatt for skoleklasser under denne aldersgruppen, hvis det er tilknyttet et spesielt opplegg til den. Du arbeider jo til daglig på en skole for litt eldre elever på en videregående skole, men du syns ikke at en så brutal film kan være litt for sterk kost for så unge mennesker?

Dyrhaug: Ja, nå har ikke jeg sett filmen, men det er klart at ut fra den forhåndsomtalen, så er det veldig sterke scener i den. På den annen side, er jeg vel nesten ikke redd for å si at dagens ungdom er vel vant med sterke scener, både fra kino, video og av ting, fjernsynet. De er ganske herdet. Det er en ting. På den annen side, så er det klart at det er jo folk som påstår at dette her ikke har skjedd, og det er ingen tvil om at det har skjedd, og kan man da på en kunstnerisk og sterk måte få fram budskapet, for alt dette bør jo være ting som ikke gjentar seg, så er det vel verd å vise den til yngre mennesker også etter min mening.